

IN MEMORIAM

VERA STEIN ERLICH

1897 — 1980

Osmog kolovoza 1980. godine izgubili smo iz naše sredine prof. Veru Stein Erlich, prvog znanstvenika koji u svojim istraživanjima, kao socijalni antropolog proučava društveni položaj žene i transformaciju porodice u Jugoslaviji. Kao napredna devetnaestogodišnja žena intelektualka uočava probleme tadašnjeg društvenog razvoja i ekonomskih prilika sela i grada i od 1916. godine javlja se kritičkim napisima. Studijem psihologije u Berlinu i Beču (diplomirala 1924. godine) razvija svoj znanstveni interes i u suradnji sa svojim suprugom, Dr Benom Stein, počinje psihološko-psihijatrijskim proučavanjem razvoja djece i psihoterapijom. (Utjecaj bolesti na dječji karakter, Lekar, Bgd, april-maj 1936, *Današnje dijete — problemi savremenog odgoja, Minerva, Zgb, 1936.* i dr.). U stalnom kontaktu s ljudima Vera Erlich, prvenstveno kao čovjek i stručnjak, stvara široku mrežu suradnika u cijeloj Jugoslaviji. Njen interes se veoma rano širi na proučavanje porodice i položaja žene (O aktiviranju žena, *Židov, Zgb, 20. 12. 1935.*; O uspjesima feminističkog pokreta, *Židov, Zgb, 1. 3. 1935.*; Žena i općinski izbori, *Židov, Zgb, 27. 9. 1935.*; Žena i porodica, *Život i rad, Bgd, Juli—August 1938.* i dr.). Drugom polovinom četvrte decenije započinje intenzivnim i ekstenzivnim istraživanjima seoske porodice. Rat prekida njen pionirski rad. Gubitkom supruga ostaje sama i proganjanja, ali ni u ilegalnosti u Splitu ne rastaje se od terenskih podataka koje je sakupila u 360 jugoslavenskih sela. Prebačena je na Vis (1943. godine), odatle u Italiju, gdje u Bariju, Rimu i Napulju radi kao socijalni radnik i referent UNRE i Ujedinjenih nacija na zbrinjavanju (repatrijaciji) izbjeglica iz njemačkih logora. Ni tada ne prestaje sa znanstveno-istraživačkim radom i jedina radi na etno-sociološkim ispitivanjima naših ljudi u inozemstvu (Italija, SAD). Služeći se engleskim, njemačkim, talijanskim, francuskim i španjolskim jezikom povremeno je obavljala komparativna ispitivanja pripadnika raznih naroda.

Od godine 1952. nalazi se, kao stipendista Wernner-Green fundacije, u Sjedinjenim Američkim Državama i piše obimnu studiju na temelju građe svog prijeratnog istraživanja. Iste godine na Department of Anthropology Kalifornijskog univerziteta u Berkleyu (San Francisco) stječe doktorat znanosti i gotovo punu deceniju predaje slavensku antropologiju (etnologiju). To joj omogućuje, ne samo njeno istraživačko iskustvo, nego i kolegiji koje je slušala u Beogradu kod prof. Sretena Vukosavljevića, na Umjetničkoj akademiji u Zagrebu kod prof. Ise Kršnjavija (slikarstvo i dizajn u južnoslavenskom folkloru), kao i praktičan rad na postavljanju etnografskih zbirki u današnjem Etnografskom muzeju s njegovim osnivačem S. Bergerom.

Prof. Vera Erlich je još prije rata postala naš ambasador u svijetu pišući o razvoju seoskih sredina uglavnom kroz transformaciju porodice (The Southern Slav Patriarchal Family, *The Sociological Rev.*, 32, England, July-Oct. 1940; Phases in the Evolution of Family Life in Jugoslavia, *The Soc. Rev.*, XXXVII Ledbury, Engl. Jan-Oct. 1948; The Preindividualistic Phase

od Development. Some South. Slav Examples, Sociologus, Berlin, 41, JHG. 2, Heft, 2, 1952; Das erschütterte Gleichgewicht in der Familie. Aus einer jugoslawischen Studie, Kölner Zeitschrift für Sociol. und Socialpsychol., Köln — Opladen, 1966, JHG. 12, Heft 3 i dr.). Na temelju autentičnog poznavanja našeg sela, ona američkim antropolozima obrazlaže i prikazuje socijalnu i duhovnu kulturu, društvene odnose, plemensku, rodovsku i socijalnu strukturu jugoslavenskog i balkanskog područja. Kroz to vrijeme u kontaktu je s mnogim antropolozima svjetskoga glasa, kao što su R. H. Lowie i A. Kroeber, čiji je bliski suradnik bila sve do njegove smrti.

Godine 1960. vratila se u Jugoslaviju i nastavila s istraživačkim i pedagoškim radom. Više od decenije predaje na katedrama za sociologiju u Zagrebu i Sarajevu, kao što je i u periodu 1938-40. na beogradskom Univerzitetu predavala porodične odnose i metode sociološkog proučavanja. Prenosjenjem svog bogatog iskustva na niz generacija mladih stručnjaka koji su joj iz cijele Jugoslavije i nekih zemalja Evrope i Amerike dolazili na konsultacije, Vera Erlich je doprinijela popularizaciji naše etnološke i sociološke znanosti u svijetu, kao i širenju znanstvenih pogleda mladih generacija naših stručnjaka.

»Porodica u transformaciji« (Zgb, 1964. 400 str.) i njeno kapitalno djelo »Family in Transition« (600 str., Princetown Univ. Press, 1966.) analiza je dosad najobimnije građe s najšireg područja predratne Jugoslavije, skupljene etnološkim i sociološkim metodama rada kojima se i sami danas služimo. Poslije četiri predratne, to je peta njena knjiga koja je doživjela i dva jugoslavenska izdanja (i 1971. Zgb). Uz stotinjak manjih studija, prof. Erlich daje našoj javnosti i dosad jedinstvenu knjigu u nas — »U društvu s čovjekom — Tragom njegovih kulturnih i socijalnih tekovina« (Zgb 1968. i 1978.). Analizirajući društveni položaj muškarca i žene u tradicijskim sredinama, autorica raspravlja o stilovima kulture, vrednotama, rodovskoj i plemenskoj organizaciji, socijalnoj strukturi ljudskog društva na primjerima raznih kultura »od Arktika do Antartika«. Uz analizu ljudskih odnosa u društvu i porodici sela, prikazuje običaje, obrazlaže običajno ponašanje, običajno-pravne norme, moral, vjerovanja itd. Iako je težište toga rada na jugoslavenskom prijeratnom i poslijeratnom tradicijskom sadržaju, komparativni prikaz različitih kulturnih sredina daje mu posebnu vrijednost. Usprkos nekim stavovima, koje bismo mogli okarakterizirati kao idealizacije, spomenuta i druga djela Vere Erlich nesumnjivo su vrijedan doprinos našoj znanosti. Ona je, spajajući svoje psihološko, etnološko i antropološko obrazovanje (u SAD), mogla dati širinu, komparirati i prikazati spoznaje o drugim kulturnim sredinama (Američki životni stil, Sociologija -, g. XIV, Bgd, 1972. i Revija za sociol., 1, g. 2, 1972; The Last Big Zadrugas, Albanien Extended Families in the Kosovo Region, The Zadruga, In Honour Ph. E. Mosely, Notre Dame, Indiana, 1976), kao što je svojim radom ukazala na potrebu multidiscipliniranog i interdiscipliniranog pristupa.

Vera Erlich je nesumnjivo bila naš najistaknutiji stručnjak za pitanja socijalne kulture i porodice. Njene dvije posljednje knjige plod su gotovo šezdesegodišnjeg istraživačkog rada i već godinama služe kao sveučilišni udžbenici u Zagrebu, Sarajevu i Beogradu, za fakultetski studij za socijalne radnike u SRH, te za studij antropologije u Holandiji, Engleskoj i SAD. Na taj način su postala klasična djela za svakoga tko se bavi problemima društva i

kulture. Od predratnog doba, kad je bila aktivna u »Zajednici za individualnu psihologiju na odgojnim stremljenjima za unapređivanje porodice sela«, s nesmanjenom energijom je sudjelovala na međunarodnim i domaćim simpozijima — socioloških društava Jugoslavije i Hrvatske, Međunarodne komisije za porodicu, Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti i Akademije nauka Crne Gore — obrazlažući sadržaje tradicijske socijalne kulture s aspekta shvaćanja sredine kojoj je ta kultura imanentna, što je jedino ispravno u znanstvenoj analizi.

Vera Stein Erlich je 1966. godine za svoj pionirski rad i priloge proučavanju obitelji i položaja žene, od Konferencije za društvenu aktivnost žena Jugoslavije, povodom 30-godišnjice »Žene danas« primila svečano reprint izdanje (1936—1944) s posvetom u zlatotisku — kao trajnu uspomenu za požrtvovanu saradnju u časopisu »Žena danas« u najtežim danima revolucije«. Njen doprinos znanosti, prosvjećivanju seoske žene, borbi za društvenu afirmaciju žene dok je još bila u »staroj« Jugoslaviji drugorazredno društveno biće, donio joj je još jedno priznanje, postala je 1980. godine prvi dobitnik republičke »Nagrade Kata Pejnović za znanstveni rad«. Ne samo za to što je prva ukazala na potrebu šireg shvaćanja analize i komparacije tradicijske i suvremene kulture, nego i za to što je bila čovjek velike širine. Lik Vere Stein Erlich ostat će nam trajno u sjećanju.

Vesna Čulinović — Konstantinović